



USE OF FOLK PEDAGOGY IN DEVELOPING ORAL SPEECH OF PRIMARY STUDENTS

Feruza Abdalievna

Senior Lecturer, Department of "General Pedagogy", Faculty of Pedagogy, Psychology and Creative Education. Nukus State Pedagogical Institute named after Ajinyoz, Republic of Uzbekistan. Nukus City

Abstract

This article examines the scientific and methodological foundations of using folk pedagogy in developing primary school pupils' oral speech. The educational potential of proverbs, riddles, tongue twisters, fairy tales, legends and folk games in developing communicative competence is analyzed. Practical methods for integrating folk pedagogy into mother tongue and literacy lessons are also presented.

Keywords: Folk pedagogy, oral speech, primary education, communicative competence, proverbs, riddles, fairy tales.

Introduction

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING OG'ZAKI NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA XALQ PEDAGOGIKASIDAN FOYDALANISH

Feruza Abdalievna

Pedagogika-psixologiya va ijodiy ta'lim fakulteti "Umumiy pedagogika" kafedrası katta o'qituvchisi. Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti. O'zbekiston Respublikasi. Nukus shahri

Annotatsiya

Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirishda xalq pedagogikasi vositalaridan samarali foydalanishning ilmiy-metodik asoslari yoritilgan. Xalq pedagogikasining tarkibiy qismlari bo'lgan maqollar, topishmoqlar, tez aytishlar, ertaklar, rivoyatlar va milliy o'yinlarning o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, ona tili va o'qish savodxonligi darslarida xalq pedagogikasi asosida og'zaki nutqni rivojlantirish metodlari, interfaol yondashuvlar hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot

natijalari xalq pedagogikasi vositalaridan tizimli foydalanish o'quvchilarning lug'at boyligini kengaytirishi, erkin fikrlashini rivojlantirishi, nutq madaniyatini takomillashtirishi hamda milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'usini shakllantirishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: xalq pedagogikasi, og'zaki nutq, boshlang'ich ta'lim, kommunikativ kompetensiya, maqol, topishmoq, ertak, tez aytish, nutq madaniyati.

Аннотация

В статье раскрываются научно-методические основы использования средств народной педагогики в развитии устной речи учащихся начальных классов. Проанализирована роль пословиц, загадок, скороговорок, сказок и народных игр в формировании коммуникативной компетентности школьников. Представлены методические рекомендации по развитию устной речи на уроках родного языка и чтения с использованием средств народной педагогики.

Ключевые слова: народная педагогика, устная речь, начальное образование, коммуникативная компетентность, пословицы, загадки, сказки.

Abstract

This article examines the scientific and methodological foundations of using folk pedagogy in developing primary school pupils' oral speech. The educational potential of proverbs, riddles, tongue twisters, fairy tales, legends and folk games in developing communicative competence is analyzed. Practical methods for integrating folk pedagogy into mother tongue and literacy lessons are also presented.

Keywords: folk pedagogy, oral speech, primary education, communicative competence, proverbs, riddles, fairy tales.

Kirish

Mamlakatimizda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, yosh avlodning intellektual salohiyatini rivojlantirish hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq barkamol shaxsni tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayonda boshlang'ich ta'lim bosqichi alohida ahamiyat kasb etadi.

Ayniqsa, o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirish ularning keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o'qishi va ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishining muhim omili hisoblanadi.

Boshlang'ich ta'limda og'zaki nutqni rivojlantirish faqat til birliklarini o'zlashtirish bilangina cheklanmay, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muloqot madaniyati, nutqiy faolligi va ijodiy tafakkurini shakllantirishni ham nazarda tutadi. Shu nuqtai nazardan xalq pedagogikasi boy didaktik imkoniyatlarga ega bo'lib, u yosh avlodni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash bilan bir qatorda nutqiy kompetensiyani rivojlantirishning ham samarali vositasi hisoblanadi.

O'zbek xalq pedagogikasida asrlar davomida shakllangan ertaklar, maqollar, matallar, topishmoqlar, tez aytishlar, afsonalar, rivoyatlar, alla va milliy o'yinlar bolalarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda yaratilgan. Ushbu vositalar bolalarning lug'at boyligini oshirish, talaffuzini ravonlashtirish, mantiqiy fikrlashini rivojlantirish hamda nutq madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Bugungi kunda boshlang'ich ta'lim amaliyotida xalq pedagogikasi imkoniyatlaridan to'liq foydalanilmayotgani mazkur mavzuning dolzarbligini belgilaydi. Xalq og'zaki ijodi namunalarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning samarali yo'nalishlaridan biridir.

Mazkur tadqiqotning maqsadi boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirishda xalq pedagogikadan foydalanishning ilmiy-metodik asoslarini ochib berish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat:

- xalq pedagogikasi tushunchasining pedagogik mohiyatini tahlil qilish;
- og'zaki nutqni rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslarini aniqlash;
- xalq pedagogikasi vositalarining didaktik imkoniyatlarini baholash;
- ona tili va o'qish savodxonligi darslarida ulardan foydalanish metodikasini ishlab chiqish;
- amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish.

Adabiyotlar tahlili (Literature Review). Xalq pedagogikasi va og'zaki nutqni rivojlantirish muammosi ko'plab mahalliy hamda xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Sharq mutafakkirlari Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy hamda Abdulla Avloniy asarlarida nutq madaniyati, so'zning tarbiyaviy ahamiyati va

ma'naviy kamolot masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda xalq pedagogikasi shaxsni har tomonlama rivojlantirishning muhim omili sifatida baholanadi. Tadqiqotchilar xalq og'zaki ijodi namunalaridan ta'lim jarayonida foydalanish o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini, tanqidiy fikrlashini va ijodkorligini rivojlantirishini ta'kidlaydilar. Psixolingvistika nuqtai nazaridan qaralganda, og'zaki nutq bolaning bilish jarayonlari, xotirasi, tafakkuri va emotsional rivojlanishi bilan uzviy bog'liq. Shu sababli ertak, maqol, topishmoq va tez aytishlardan tizimli foydalanish nafaqat nutqiy, balki intellektual rivojlanishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. So'nggi yillarda kompetensiyaviy yondashuv asosida ishlab chiqilgan davlat ta'lim standartlari ham o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishni ustuvor vazifa sifatida belgilab bermoqda. Mazkur kompetensiyani rivojlantirishda xalq pedagogikasining didaktik imkoniyatlarini zamonaviy metodlar bilan uyg'unlashtirish dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirishda xalq pedagogikasi vositalaridan foydalanish samaradorligini aniqlashga qaratildi. Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatish, suhbat, so'rovnomalar, pedagogik tajriba-sinov, qiyosiy tahlil, umumlashtirish hamda statistik tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, "Ilk va maktab ta'limi"ga oid me'yoriy hujjatlar, boshlang'ich ta'lim Davlat ta'lim standarti, kompetensiyaviy yondashuv, shuningdek, xalq pedagogikasi va zamonaviy psixolingvistika nazariyalari tashkil etdi. Tadqiqot davomida boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va individual xususiyatlari, nutqiy rivojlanish darajasi hamda kommunikativ ehtiyojlari hisobga olindi. Xalq pedagogikasining quyidagi vositalaridan kompleks tarzda foydalanildi: maqollar; topishmoqlar; tez aytishlar; ertaklar; rivoyat va afsonalar; xalq o'yinlari; alla va xalq qo'shiqlari.

Mazkur vositalar ona tili va o'qish savodxonligi darslari hamda sinfdan tashqari mashg'ulotlarga integratsiya qilindi.

Xalq pedagogikasi vositalarining og'zaki nutqni rivojlantirishdagi didaktik imkoniyatlari. Xalq pedagogikasi o'zining tarbiyaviy va rivojlantiruvchi imkoniyatlari bilan boshlang'ich ta'lim jarayonida muhim metodik vosita hisoblanadi. Uning asosiy afzalligi shundaki, o'quvchi tabiiy muloqot jarayonida nutqni egallaydi.

Ertaklardan foydalanish. Ertaklar bolalarda voqealarni izchil bayon qilish, obrazli fikrlash, dialog tuzish hamda matnni qayta hikoya qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Masalan, "Zumrad va Qimmat" ertagini o'qigandan so'ng o'quvchilarga quyidagi topshiriqlar beriladi:

- ertak mazmunini o'z so'zlari bilan hikoya qilish;
- qahramonlarga tavsif berish;
- voqealarni ketma-ketlikda bayon qilish;
- ertakka yangi yakun yaratish.

Bunday topshiriqlar o'quvchilarning bog'lanishli nutqini rivojlantiradi. Maqollardan foydalanish. Maqollar qisqa va mazmunli fikrni ifodalashga o'rgatadi. Ular nutqning aniqligi, lo'ndaligi va ta'sirchanligini oshiradi. Masalan: "Mehnat qilgan – to'yadi."

O'quvchilarga quyidagi savollar beriladi:

Maqolning mazmunini izohlang. Hayotiy misol keltiring. Shu mazmundagi boshqa maqollarni ayting. Natijada o'quvchilarning izohlash, dalillash va muloqot qilish kompetensiyasi rivojlanadi.

Topishmoqlardan foydalanish. Topishmoqlar bolalarning mantiqiy tafakkurini, kuzatuvchanligini va lug'at boyligini rivojlantiradi.

Misol: "O'zi oppoq, ichi qora."

Javob topilgach, o'quvchilar ushbu predmet haqida tavsif beradilar va gaplar tuzadilar. Bu usul faol lug'atni boyitadi. Tez aytishlardan foydalanish. Tez aytishlar: tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish;

- artikulyatsiyani rivojlantirish;
- nutq sur'atini me'yorlashtirish;
- ravon nutqni shakllantirishga xizmat qiladi.

Masalan: "Bir tup tut, tutning tagida bir tup turp." Mashqlar muntazam bajarilganda diksiya sezilarli darajada yaxshilanadi. Xalq o'yinlaridan foydalanish. Milliy o'yinlar bolalarda erkin muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan:

"Kim chaqqon?"

"Davomini top."

"Maqolni davom ettir."

Bu o'yinlarda o'quvchilar faol suhbat olib boradilar, savol-javob qiladilar va fikr almashadilar.

Tadqiqot natijalari.

Tajriba-sinov ishlari shuni ko'rsatdiki, xalq pedagogikasi vositalari asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar natijasida o'quvchilarda quyidagi ijobiy o'zgarishlar kuzatildi:

lug'at boyligi kengaydi;

gaplarni grammatik jihatdan to'g'ri tuzish ko'nikmasi rivojlandi;

mustaqil fikr bildirish faollashdi;

nutq ravonligi oshdi;

muloqot madaniyati shakllandi;

milliy qadriyatlarga hurmat kuchaydi.

Pedagogik kuzatishlar davomida o'quvchilarning darsdagi faolligi ham sezilarli darajada ortgani aniqlandi.

Muhokama. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, xalq pedagogikasi vositalaridan tizimli foydalanish og'zaki nutqni rivojlantirishning samarali pedagogik sharti hisoblanadi. Ayniqsa, maqol, topishmoq, ertak va tez aytishlarning interfaol metodlar bilan uyg'unlashtirilishi o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda yuqori samaradorlikni ta'minlaydi.

Shuningdek, xalq pedagogikasini zamonaviy ta'lim texnologiyalari — "Aqliy hujum", "Klaster", "Rol o'ynash", "Insert", "Fishbone", "BBB", "Sinkveyn" kabi metodlar bilan integratsiyalash darslarning samaradorligini oshiradi.

Natijalar shuni tasdiqlaydiki, xalq pedagogikasi vositalari nafaqat nutqiy rivojlanishga, balki o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi, ijtimoiy faolligi va ijodiy tafakkurining rivojlanishiga ham xizmat qiladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirishda xalq pedagogikasi vositalaridan tizimli va maqsadli foydalanish yuqori pedagogik samaradorlikni ta'minlaydi. Xalq og'zaki ijodi namunalari o'quvchilarning nutqiy faoliyatini faollashtirish, lug'at boyligini kengaytirish, mustaqil fikrlash, muloqot madaniyati va ijodiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi:

Xalq pedagogikasi boshlang'ich ta'limda og'zaki nutqni rivojlantirishning samarali didaktik vositasi hisoblanadi.

Ertaklar, maqollar, topishmoqlar va tez aytishlardan muntazam foydalanish o'quvchilarning bog'lanishli nutqini sezilarli darajada rivojlantiradi. Xalq pedagogikasi vositalarini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan darslarga integratsiya qilish kommunikativ kompetensiyaning barcha tarkibiy qismlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Interfaol metodlar bilan uyg'unlashtirilgan xalq pedagogikasi vositalari o'quvchilarning darsdagi faolligi, nutqiy mustaqilligi va ijodkorligini oshiradi. Milliy qadriyatlar asosida tashkil etilgan nutqiy mashg'ulotlar o'quvchilarda vatanparvarlik, odob-axloq va milliy o'zlikni anglash tuyg'ularini mustahkamlaydi. Mazkur tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim amaliyotida xalq pedagogikasi vositalaridan samarali foydalanish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Amaliy tavsiyalar

Quyidagi tavsiyalar boshlang'ich ta'lim amaliyotida qo'llash uchun tavsiya etiladi: Ona tili va o'qish savodxonligi darslariga xalq og'zaki ijodi namunalarini tizimli ravishda kiritish.

Har bir mavzu yuzasidan maqol, topishmoq yoki tez aytishlardan foydalanish.

Ertaklarni sahnalashtirish orqali dialogik nutqni rivojlantirish. Rolli o'yinlar, bahs-munozaralar va savol-javob metodlarini xalq pedagogikasi bilan uyg'unlashtirish.

O'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos xalq o'yinlaridan foydalanish. Nutqni baholash mezonlarini kommunikativ kompetensiya asosida ishlab chiqish. Elektron ta'lim resurslari va multimodal vositalar bilan xalq pedagogikasi materiallarini integratsiya qilish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. Mahmudov N. Ona tili ta'limi metodikasi. – Toshkent.
3. G'ulomov A., Yo'ldoshev J. Pedagogika. – Toshkent.
4. Ishmuhamedov R. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent.
5. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent.
6. Vygotskiy L.S. Myshleniye i rech. – Moskva.
7. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha Milliy o'quv dasturi. – Toshkent, 2021.



8. Ona tili va o‘qish savodxonligi fan dasturi. – Toshkent, 2021.
9. Musurmonova O. Oila pedagogikasi. – Toshkent.
10. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi. Ko‘p jildlik. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot.
11. Д.Курбанбаева, Т.Есемуратова, Г.Матмуратова “Интерактивные методы и технологии обучения направленные на творческое взаимодействие” Россия Федерациясы “Вестник науки и образования” импакт-факторы:3,58 журналы 26.06.2020 №13(91) <https://cyberleninka.ru/article/n/interaktivnye-metody-i-tehnologii-obucheniya-napravlenkiye-na-tvorcheskoe-vzaimodeystvie.pdf>